

міжнародної підтримки тощо; аналітичне забезпечення, що складається з великих масивів даних про динаміку, тенденції та зміни основних показників фінансової безпеки держави.

Україні наразі потрібен динамічний характер нормативно-правового реагування, що передбачає оперативну розробку державних, регіональних і місцевих політик фінансової безпеки із використанням всіх можливих до мобілізації ресурсів для протидії відповідним загрозам. За поточного стану нормативно-правового реагування, який можна охарактеризувати як статичний, адже не вживаються радикальні зміни та миттєві дії реакції на посилення негативного впливу, рівень фінансової безпеки держави перебуває під ризиками його суттєвого перманентного послаблення. Тому удосконалення нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки держави є надзвичайно складним як науковим, так і практичним завданням, що потребує підходу, базованого на управлінні змінами та методах антикризового управління.

1. Василик О. Д. Теорія фінансів : навч. посібник. Київ : Вища школа, 2000. 364 с.
2. Бюджетний Кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Мунько А. Ю. Політика фінансової безпеки територіальних громад: розробка, реалізація, оцінювання. *Таврійський науковий вісник*. 2022. № 1. С. 66–72.
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02 грудня 2010 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
5. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80>.

УДК 336.132.2

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/256-258

Катерина РОМЕНСЬКА

доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування
Університету митної
справи та фінансів,
кандидат економічних наук, доцент

УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ПОТОКАМИ, ОРІЄНТОВАНЕ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНОМУ ФІНАНСОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

З початком повномасштабного вторгнення особливо загострилась потреба щодо ефективного управління фінансовими потоками держави для їх збалансування в умовах появи тимчасово непідконтрольних часин території України. З повномасштабним військовим вторгненням російської федерації в Україні обмежено можливості забезпечення збалансованого руху потоків доходів і видатків бюджетів, здійснення міжбюджетного регулювання, зменшення дефіциту державного та місцевих бюджетів та державного (місцевого) боргу.

Виходячи з необхідності забезпечення військової оборони України, а також ліквідації наслідків воєнних дій, постала потреба у визначенні шляхів фінансування таких потреб, у тому числі за рахунок міжбюджетних трансфертів, грантів, пільгових позик. Водночас запровадження воєнного стану на території України не скасовує необхідності фінансового забезпечення поточних видатків для забезпечення потреб населення та капітальних видатків для загального економічного розвитку територій. Питання залучення міжнародної фінансової підтримки для обґрунтованого управління фінансовими потоками держави, орієнтованого на фінансування першочергових потреб держави та органів місцевого самоврядування, зменшення дефіциту, боргу а також для забезпечення економічної безпеки держави та територіальних громад набуває важливого значення.

Для стабілізації управління фінансовими потоками бюджетів, проведення необхідних реформ та створення підґрунтя для сталого економічного зростання Міністерство фінансів України активно співпрацює з міжнародними партнерами. В рамках цього

співробітництва Україні надається фінансова та технічна допомога, відбувається обмін кращим міжнародним досвідом та приведення українських державних стандартів у відповідність до світових практик. Подальше забезпечення безпеки держави у міжнародному середовищі має бути орієнтованим на проведення внутрішньої фінансової політики посилення спроможностей Збройних Сил України й інших органів сектора безпеки і оборони та зовнішньої фінансової політики активного розвитку відносин із міжнародними фінансовими організаціями [1].

Міжнародний досвід країн Європейського союзу (далі – ЄС) демонструє управління фінансовими потоками, пов'язане з ефективністю управління як доходами, так і видатками. В управлінні доходами акцент роботи податкових органів змінено на удосконалення управлінських процесів, що забезпечують ефект у вигляді своєчасності та повноти сплати податків: поліпшення обслуговування платників податків; посилення механізмів вирішення спорів; модернізацію процесів, операцій та інструментів стягнення боргів; впровадження стратегічного планування та системи управління продуктивністю; внутрішній контроль, управління організаційними ризиками та інформаційну безпеку. Управління витратами в країнах ЄС спрямоване на покращення якості державних фінансів та передбачає політику підтримки стійкого економічного зростання та соціального забезпечення. Європейська комісія забезпечує вдосконалення практик і можливостей управління державними витратами, моніторингу та оцінки держав-членів ЄС, наприклад: розробку та проведення оглядів витрат; узгодження й зміцнення зв'язків видатків з системою цільового бюджетного управління та бюджетним процесом; зміцнення потенціалу та вдосконалення практик оцінки державних витрат; перегляд та удосконалення методів перегляду витрат. Досвід країн ЄС свідчить про врахування екологічних, гендерних та інших пріоритетів при бюджетуванні, що сприяє удосконаленню практики виконання бюджету. Значна увага при складанні та прийнятті бюджетів приділяється якості його підготовки та обґрунтування учасниками бюджетного процесу, яким для більшої зацікавленості надається фінансова, інформаційна та технічна підтримка [2].

В умовах воєнного стану економічна, соціальна, фінансова система української держави перебувають в кризі, незважаючи на своєчасне переорієнтування бюджету країни на військові й оборонні цілі та забезпечення соціальних, гуманітарних витрат, спрямованих на підтримку життєдіяльності населення, підтримку внутрішньо переміщених осіб, а також забезпечення роботи критичної інфраструктури. У загальному обсязі доходів Державного бюджету України у 2023 р. 433 404 млн грн, або 16 % бюджету, становили трансферти від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ. Обсяг трансфертів 2023 р. є меншим, ніж у 2022 р., що становив 481 090 млн грн, або 26 % доходів бюджету. Позитивною є тенденція зростання доходів у 2023 р. порівняно з 2019 р. як загального фонду бюджету – на 783 235,86 млн грн, або вдвічі, так і спеціального фонду Державного бюджету України – на 890 483,10 млн грн, або у 8 разів. У 2023 р. порівняно з 2022 р. значно зросли доходи спеціального фонду бюджету – на 712 624 млн грн, або на 341 %, що пояснюється зростанням власних надходжень бюджетних установ. До спеціального фонду у 2023 р. надходили гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів, що були використані на конкретну мету, забезпечення основного національного пріоритету держави – видатків на військову оборону. У 2023 р. порівняно з 2019 р. видатки бюджету зросли на 2 941 526 млн грн, або 274 %. План видатків не було виконано, відсоток невиконання коливається від максимального значення 17 % у 2022 р. до мінімального – 3 % у 2021 р. З огляду на дефіцит внутрішніх ресурсів у 2023 р. значні обсяги зовнішньої допомоги від наших міжнародних партнерів дозволили профінансувати всі пріоритетні видатки вчасно та у повному обсязі: пенсії та соціальні виплати, зарплати медиків і вчителів, видатки на безпеку й оборону, на охорону здоров'я, освіту тощо. У 2023 р. порівняно з 2022 р. обсяг видатків збільшився на 1 308 994 млн грн, або на 48 %. Приріст видатків Державного бюджету України у 2022–2023 рр. пояснюється зростанням фінансування оборони.

Протягом 2019–2023 рр. показники дефіциту Державного бюджету України зростають і набувають за всю історію держави рекордних значень. Зростання дефіциту бюджету негативним чином впливає на боргову безпеку держави і призводить до зростання державного боргу України. У структурі державного боргу переважає зовнішній борг. Найбільша частка зовнішнього боргу у загальному обсязі державного боргу 2019–2021 рр. – 48–57 % – припадає на заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому фінансовому ринку (ОЗДП), а у 2022–2023 рр. – 47 %–86 % – на заборгованість за позиками,

одержаними від міжнародних фінансових організацій. Частка заборгованості за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій у зовнішньому боргу у 2023 р.: NEFCO – 0,007 %; Європейський банк реконструкції та розвитку – 0,2 %, Європейський Інвестиційний Банк – 3 %, Європейський Союз – 35 %, Міжнародний банк реконструкції та розвитку – 14 %, Міжнародний Валютний Фонд – 10 %, Фонд чистих технологій (МБТР) – 0,1 % [3].

Проблема управління державним боргом пов'язана з управлінням фінансовими потоками державного і місцевих бюджетів й визначає рівень безпеки держави та її фінансову захищеність від структурних економічних коливань і впливу зовнішніх та внутрішніх кризових явищ. Міжнародний досвід свідчить про можливості реструктуризації боргів, а оскільки цей процес є довготривалим, то в стратегічній перспективі дасть можливість спрямувати вивільнені кошти на післявоєнну відбудову країни. Управління бюджетними потоками в Україні одночасно із удосконаленням законодавчої бази має супроводжуватись розвитком на практиці системи оцінки та моніторингу результатів використання бюджетних витрат. Забезпечення ефектів, та якісних результатів використання бюджетних коштів є запорукою обґрунтованої структури витрат бюджету та їхнього достатнього обсягу в умовах обмежених доходних джерел. Збалансованість доходів і видатків дозволяє зменшити обсяги бюджетного дефіциту, а отже, і державного боргу, що сприятиме майбутньому забезпеченню безпеки України та її сталому економічному розвитку.

1. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2024–2026 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 27 жовтня 2023 р. № 1117. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1117-2023-п#Text>.

2. Revenue administration and public financial management. *European Commission*. URL : https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/revenue-administration-and-public-financial-management_en.

3. Попередні бюджети. *Міністерство фінансів України*. URL : <https://www.mof.gov.ua/uk/previous-years-budgets%20/>.

УДК 338.246.8

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/258-261

Alevtyna SANCHENKO

Leading Researcher of the Department on Problems of Modernization of Economic Law and Legislation, Chief of the Centre for Advanced Studies and Cooperation on Human Rights in Economics, State Institution «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine», PhD (Law), Senior Research Fellow

SHIFT TO HUMAN RIGHTS VALUES IN BUSINESS RELATIONS AS A NEW NORMAL FOR UKRAINE AND INTERNATIONAL COMMUNITY

In order to ensure realisation of the constitutionally guaranteed human rights in the circumstances of the russia's war, Ukraine, declared to be a social and legal State (Article 1 of the Constitution of Ukraine) [1], needs to maintain its economic stability and post-war reconstruction on its war-affected territories. Specific functions of a social and legal State, as a State of a social-democratic type, include promotion of economic activity of the employable and working population; ensuring of guarantees of social, economic and cultural rights; strengthening of social cohesion.

Though, during the martial law period some of the economic and social human rights and fundamental freedoms are temporarily restricted by the laws of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law» of 24.02.2022 [2], «On Organization of Labour Relations under Martial Law» of 15.03.2022 [3], etc. – the right to privacy, property rights, labour rights, the right to peaceful